
MAATSCHAPPELIJKE ORGANISATIES IN BELGIË

EERSTE RESULTATEN

Te gebruiken referentie:

BEYERS J. & HEYLEN F. (2016). MAATSCHAPPELIJKE ORGANISATIES IN BELGIË: EERSTE RESULTATEN. UNIVERSITEIT ANTWERPEN.

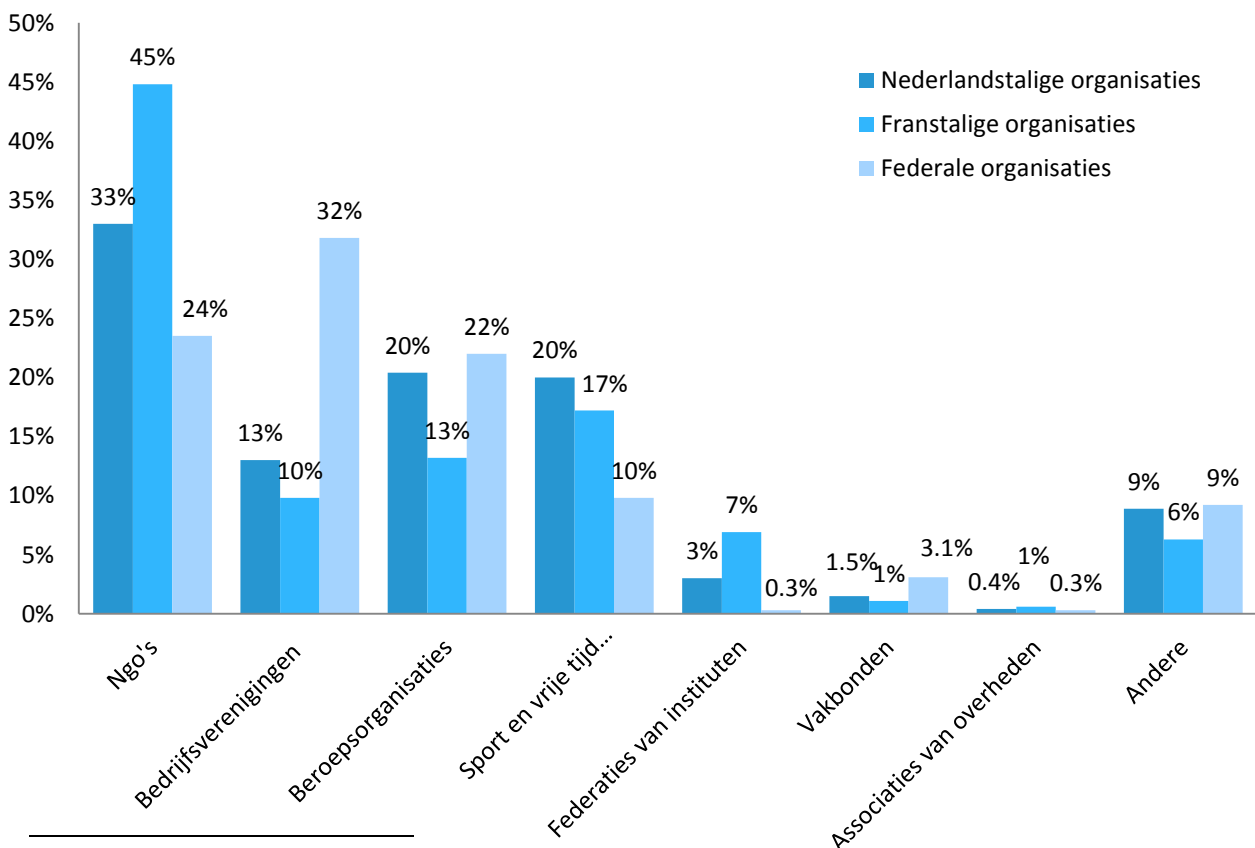
De *Belgian Interest Group Survey* is deel van een grootschalig Europees onderzoeksproject, het *Comparative Interest Group Survey Project*, dat gesteund wordt door het Fonds Wetenschappelijk Onderzoek-Vlaanderen (FWO: G032814N), European Research Council (ERC-2013-CoG 616702-iBias) en het Sloveense Agentschap voor Onderzoek (N5-0023).

INTRODUCTIE

Met trots stellen wij enkele eerste resultaten voor van een recent uitgevoerd onderzoek bij Belgische maatschappelijke organisaties. Bij deze gelegenheid willen we alle respondenten uitdrukkelijk bedanken voor hun deelname. Er werd immers een uitzonderlijk hoge responsgraad van 41% (n=693) behaald. We beseffen goed dat dit geen evidentie is, aangezien vele maatschappelijke organisaties het moeten stellen met beperkte middelen. Als teken van dankbaarheid zullen we 693 euro overmaken aan Make-a-Wish Belgium. Deze enquête kadert in een internationaal surveyproject rond maatschappelijke organisaties en het middenveld. Ondertussen werden soortgelijke enquêtes uitgevoerd in Nederland, Slovenië, Zweden en op Europees niveau. Voorts zijn er nog enquêtes gepland in Polen, Spanje en Litouwen. Meer informatie over dit project is te vinden op onze projectwebsite www.cigsurvey.eu.

In het Belgische luik van het project selecteerden wij 1691 organisaties met een ledenbestand of achterban in Vlaanderen, Franstalig België of geheel België.¹ Deze selectie gebeurde aan de hand van de Kruispuntbank van Ondernemingen; details over dit proces zijn te vinden op de bovengenoemde website. De eerste figuur toont per landsgedeelte het aandeel van diverse organisatietypes die in de enquête werden bevraagd. Zo ziet u bijvoorbeeld dat 33 procent van alle Nederlandstalige bevraagde organisaties ngo's zijn, terwijl dit 24 procent is bij de federale organisaties. Een en ander geeft aan dat onze steekproef een bijzonder breed en gevarieerd palet van maatschappelijke organisaties bestrijkt.

Figuur 1. Verdeling type organisaties per landsgedeelte (n= 771)

¹ Met Waalse/Franstalige organisaties, of in het kort Franstalige organisaties, bedoelen we organisaties die leden hebben in de Franse Gemeenschap of het Waalse Gewest. Met federale organisaties bedoelen we organisaties die leden of een achterban hebben in zowel Nederlands- als Franstalig België.

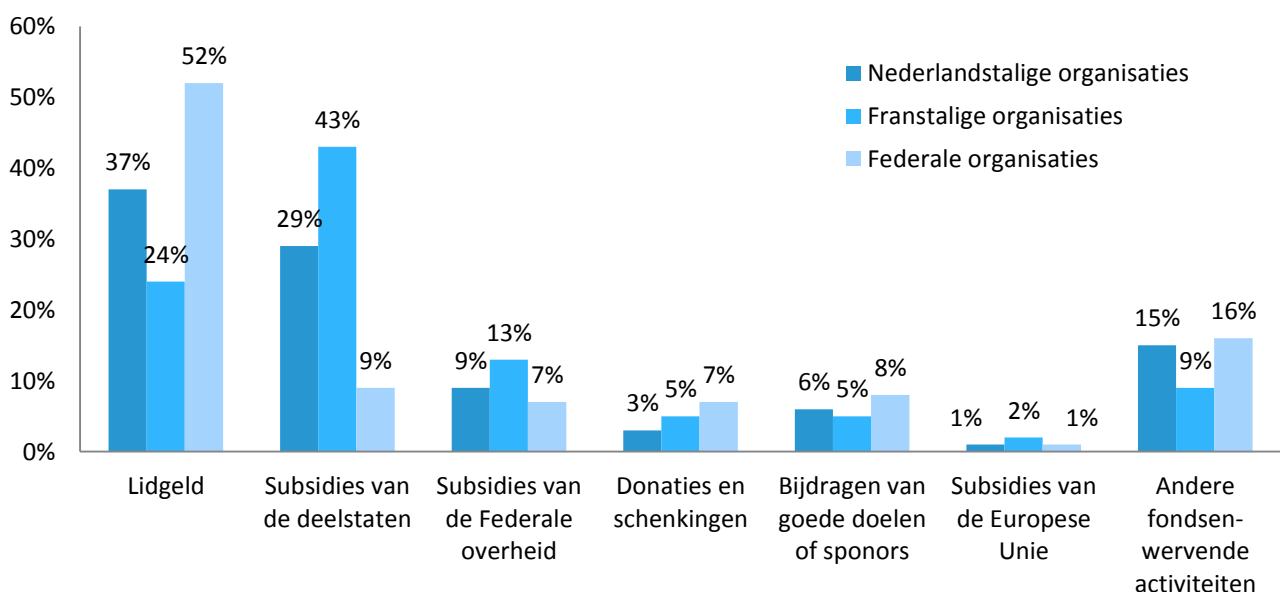
In eerder onderzoek naar de rol en functie van het middenveld werd doorgaans gekeken naar eerder kleine aantallen organisaties (meestal in één bepaald gebied). In dit project voorzien we een bredere invulling van de term ‘maatschappelijke organisatie’ en richten we ons op alle organisaties die tussen de burger en de overheid staan. Voorbeelden zijn sportverenigingen, vakbonden, niet-gouvernementele organisaties (ngo’s), beroepsassociaties en werkgeversorganisaties. Wij wilden nagaan of en hoe deze organisaties een rol vervullen in het maatschappelijke en politieke systeem, hoe ze zich organiseren en met welke uitdagingen ze geconfronteerd worden.

Ondanks de cruciale rol van maatschappelijke organisaties in de samenleving menen commentatoren tegenwoordig dat de politieke rol ervan aan belang afneemt. Zo spreken ze over de depolitisering van het middenveld. Ook hebben een aantal middenveldorganisaties het moeilijk, onder meer omdat het lastig is om leden te werven en te behouden. De beleidsvorming wordt alsmaar ingewikkelder, onder andere doordat vele zaken nu bepaald worden door Europa. Overheidssubsidies staan onder druk. En er is competitie van nieuwkomers in het middenveld. In dit kort onderzoeksrapport gaan we dieper in op drie opvallende observaties, meer bepaald: (1) het belang van de overheid en de leden voor het voortbestaan van deze organisaties; (2) de concurrentie en de onzekerheid waarmee maatschappelijke organisaties te maken krijgen; (3) een aantal belangrijke maatschappelijke uitdagingen.

BEVINDINGEN

Om te beginnen bespreken we kort de financiële situatie van de Belgische maatschappelijke organisaties. Ten eerste is en blijft de bijdrage van leden, met gemiddeld 40 procent, de belangrijkste inkomstenbron. Leden aantrekken is niet eenvoudig — wat te wijten is aan allerlei maatschappelijke veranderingen, zoals individualisering — en het middenveld ondervindt dan ook veel druk op dit vlak. Er tekent zich wel een interessant verschil af tussen de verschillende niveaus. Zo zijn federale organisaties, waar het lidgeld gemiddeld goed is voor 52 procent van het totale werkingsbudget, afhankelijker van hun leden in vergelijking met Nederlandstalige (37%) en Franstalige (24%) organisaties. Dit verschil is statistisch significant.

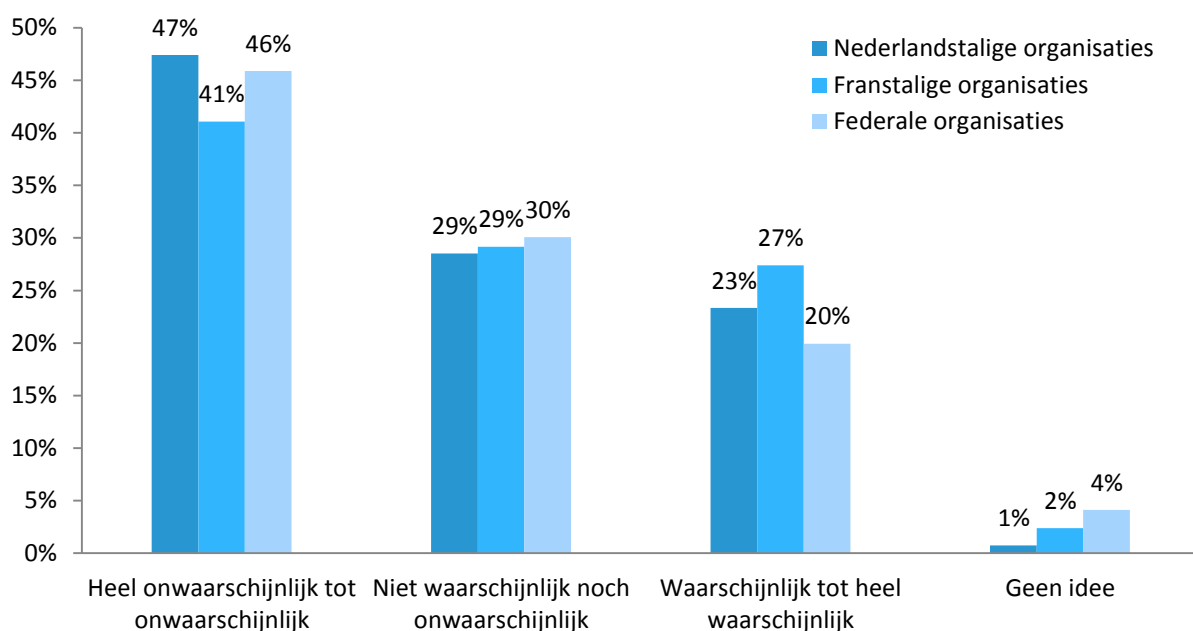
Figuur 2. Verdeling financieringsbronnen opgedeeld per niveau (n=740)

De tweede grote bron van inkomsten zijn subsidies van de verschillende overheden. België is in dit opzicht een opvallende casus. Niet alleen krijgen maatschappelijke organisaties in België veel overheidssteun, ze kunnen ook subsidies van verschillende overheden (lokaal, regionaal, nationaal en Europees) combineren. Gemiddeld maken overheidssubsidies 35 procent uit van het totale werkingsbudget. Dit betekent dat een aanzienlijk deel van het maatschappelijk middenveld in zeer ernstige problemen kan terechtkomen als er overheidssteun wordt teruggeschroefd of geschrapt. Ons onderzoek laat ook toe om nauwkeurig te bepalen hoe organisaties met deze uitdagingen omgaan. En ook hier zijn de verschillen tussen Nederlandstalige, Franstalige en federale organisaties statistisch significant. Zo zien we dat Nederlandstalige en federale organisaties beduidend minder afhankelijk zijn van overheidssteun dan Franstalige organisaties.

Onze tweede bevinding gaat over de onzekerheid en de concurrentie waarmee maatschappelijke organisaties geconfronteerd worden. We vroegen hoe waarschijnlijk men het achtte dat het voortbestaan van de organisatie binnen een termijn van vijf jaar in het gedrang zou komen. Het resultaat is opmerkelijk.

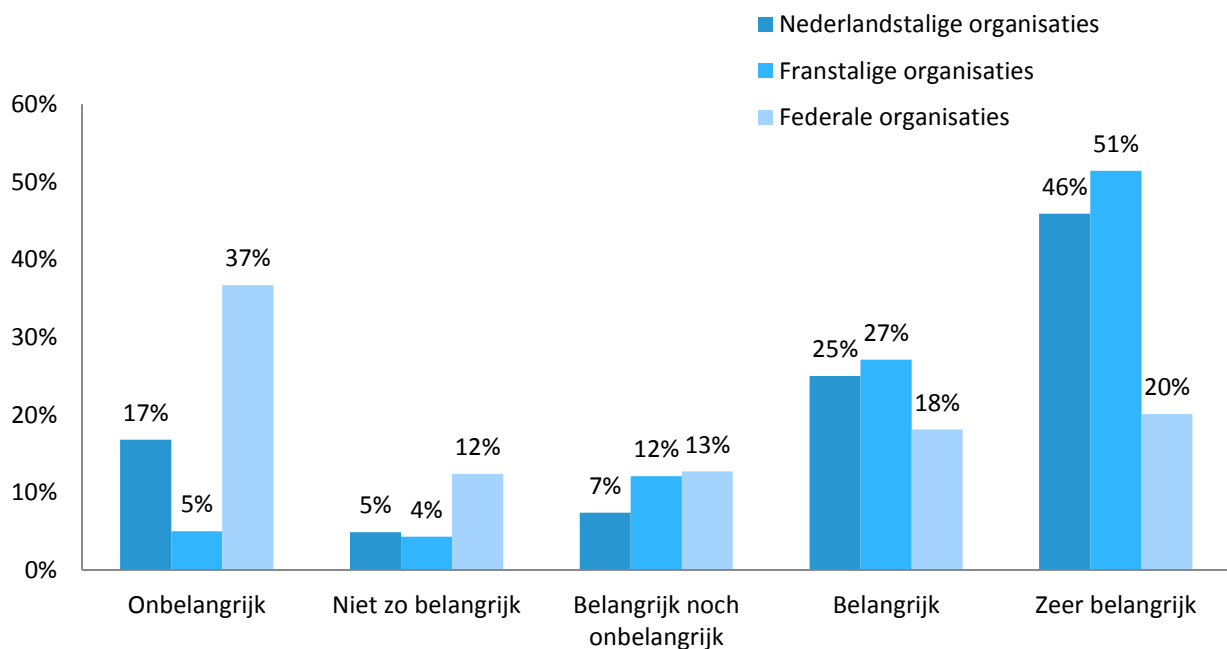
Figuur 3. Voortbestaan van de organisatie in de komende vijf jaar, per niveau (n=754)

Bij maar liefst 1 op 4 Nederlands- en Franstalige en 1 op 5 federale organisaties ziet men het als waarschijnlijk tot heel waarschijnlijk dat het voortbestaan van de organisatie in het gedrang zal komen. Dit is een resultaat dat we niet hadden verwacht, aangezien een ruime meerderheid (63%) beschikt over een werkingsbudget van meer dan € 100 000 en drie voltijdse equivalenten in dienst heeft. Vergelijkbare cijfers vinden we ook als we kijken naar de concurrentie die men ondervindt van andere organisaties. Zo ervaart 28 procent van alle maatschappelijke organisaties ‘gemiddelde’ concurrentie, terwijl 21 procent te maken krijgt met ‘sterke’ tot ‘zeer sterke’ concurrentie van gelijksoortige organisaties bij het aantrekken van leden, donaties en subsidies. De vraag is in hoeverre deze concurrentie nefast is voor een dynamisch maatschappelijk middenveld ...

Wat zijn de mogelijke verklaringen voor deze onzekerheid en concurrentie? Hierover gaat onze derde en laatste bevinding. We vroegen onze respondenten naar de belangrijkste uitdagingen voor het voortbestaan van hun organisatie. Aangezien voor vele organisaties de overheid de tweede belangrijkste inkomstenbron is, hoeft het geen betoog dat verminderde subsidies de belangrijkste uitdaging zijn voor Belgische maatschappelijke organisaties. Ook hier zijn er opvallende verschillen tussen organisaties actief in de verschillende landsdelen. Maar liefst 71% van de Nederlandstalige en 78% van de Franstalige organisaties ziet dit als een ‘belangrijke’ tot ‘zeer belangrijke’ uitdaging, in vergelijking met 38% van de federale organisaties.

Figuur 4. Verminderde subsidies en overheidssteun per niveau (n=643)

Andere belangrijke uitdagingen voor het voortbestaan van maatschappelijke organisaties zijn technologische veranderingen, zoals de opkomst van sociale media (51% belangrijk tot zeer belangrijk), alsook veranderingen in de publieke opinie (48% belangrijk tot zeer belangrijk).

Tabel 1. Hoe belangrijk zijn de volgende uitdagingen voor het voortbestaan van uw organisatie? (n=733)

	Onbelangrijk	Noch on/belangrijk	Belangrijk
Verminderde subsidies en overheidssteun	30%	10%	60%
Technologische veranderingen	31%	18%	51%
Veranderingen in de publieke opinie	29%	23%	48%
Wettelijke onduidelijkheden	35%	20%	45%
Vergrijzing van het ledenbestand	41%	19%	39%
Individualisering	44%	21%	35%
Veranderende manieren van vrijetijdsbesteding	55%	13%	32%
Concurrentie van andere organisaties	44%	24%	32%
Omgang met culturele diversiteit	50%	18%	32%
Europeanisering en globalisering	52%	20%	28%
Nieuwe vormen van politieke participatie	53%	22%	25%

CONCLUSIE

In dit rapport stelden wij een aantal eerste resultaten voor van een recent uitgevoerde enquête bij Belgische maatschappelijke organisaties. Eerst en vooral keken we naar het belang van de overheden en de leden voor de financiële situatie van de organisaties. Belangrijke verschillen tussen regionale en federale organisaties tekenden zich af. Vervolgens gingen we na in welke mate maatschappelijke organisaties in België geconfronteerd worden met onzekerheid en concurrentie bij het werven van middelen en leden. Bij maar liefst 1 op 4 regionale organisaties en 1 op 5 federale organisaties vindt men het 'waarschijnlijk' tot 'zeer waarschijnlijk' dat de organisatie binnen vijf jaar niet meer bestaat. Dit resultaat lag buiten onze eigen verwachtingen. Ten slotte keken we kort naar mogelijke verklaringen voor de precaire situatie waarin sommige organisaties zich bevinden. We stelden vast dat verminderde overheidssteun een belangrijke tot zeer belangrijke uitdaging is voor 71 procent van de Nederlandstalige en 78 procent van de Franstalige organisaties.

In verder onderzoek zullen we dieper ingaan op de uitdagingen en de situatie van maatschappelijke organisaties in België. We zullen ook aandacht besteden aan de politieke en maatschappelijke rol van deze organisaties en hoe deze uitdagingen hier een impact op hebben. Meer informatie over het project en toekomstige publicaties is te vinden op onze website: www.cigsurvey.eu.

